

NOVINARSKI ŽANROVI U NEDELJNIKU „LESKOVAČKI GLASNIK” 1927. i 1928. GODINE NA TEMU ŽENSKOG PRAVA GLASA

Aleksandra Grgov¹

Narodni muzej Leskovac, Srbija

ORCID <https://orcid.org/0009-0004-1970-1242>

DOI: 10.5937/cm19-xxxxx

Sažetak: Predmet našeg istraživanja su novinski tekstovi u nedeljniku „Leskovački glasnik” 1927. i 1928. godine koji se bave temom ženskog prava glasa. Istraživanje polazi od sledećih istraživačkih pitanja: „Koji su novinarski žanrovi bili zastupljeni u nedeljniku međuratnog doba 20. veka prilikom pisanja o ženskom političkom organizovanju?” i „Kako specifični strukturno – kompozicijski elementi određenog medijskog sadržaja mogu poslužiti u cilju očuvanja postojećeg društvenog poretka?” U radu je korišćena kvalitativna analiza sadržaja, a jedinica analize su novinski tekstovi nedeljnika „Leskovački glasnik” iz 1927. i 1928. godine. Novine zbog svoje praktičnosti i dostupnosti predstavljaju sredstva pristupa znanju od kojeg zavisi veliki broj društvenih aktivnosti, stoga mogu suptilno uticati na kreiranje javnog mnjenja i naš doživljaj realnosti. Ova pojava je naročito prisutna početkom 20. veka. U vreme kada elektronski mediji kao što su radio i televizija još nisu bili široko dostupni, novine su bile glavni izvor vesti i informacija za javnost. Uz ostale socijalizacijske elemente, mediji imaju značajnu ulogu u razvoju rodni uloga, ali i u nastanku i održanju rodni stereotipa. Poznavanje kompleksnosti novinskog izražavanja različitih istorijskih perioda može nam pomoći u sagledavanju aktuelne društveno-političke realnosti predstavljene kroz prizmu medija i biti podsticaj borbi protiv rodne dihotomije, istraživanjem njenih korena kroz raznovrsnost medijskog izražavanja.

Ključne reči: novinski tekst, žanr, Leskovački glasnik, društveni poredak, žensko pravo glasa, ženska stranka

¹ Kontakt sa autorkom: alexgrgov@gmail.com

1. Uvod

Reč „štampa“ (ital. stampa; franc. estampe) potiče iz latinskog jezika i u prvo vreme označavala je sve ono što je bilo umnoženo u štamparskoj tehnici, a to su novine, časopisi, plakati, leci, oglasi, knjige, brošure i slično. Bjelica i Jevtović definišu časopis kao stručnu ili naučnu periodičnu publikaciju, štampanu najčešće u obliku knjige. (Бјелица & Јевтовић, 2006: 14). Novine su postale „dnevne“ i stekle mnoštvo čitalaca tek krajem 19. veka. Značajno su otkriće u razvoju savremenih medija jer na malom i lako umnoživom formatu pružaju obilje različitih informacija (Gidens, 2001).

U radu će biti analizirani novinski tekstovi u najznačajnijem nedeljniku međuratnog Leskovca, čiji je pun naziv „Leskovački glasnik, list za trgovinu, zanate, poljoprivredu, prosvetu i društveni život“. Između dva svetska rata u Leskovcu je izlazilo više listova, ali je najzanimljiviji bio upravo ovaj nedeljnik, zbog tematske raznovrsnosti. Časopis je finansirala industrijska porodica Ilić, a saradnik je od prvog broja i dugogodišnji urednik bio Sreten Dinić (Стојковић, i sar. 1992). Za rad su nam poslužila elektronska izdanja dostupna na veb-stranici Narodne biblioteke Srbije. List reflektuje društvenu stvarnost međuratnog Leskovca, uključujući društveni i politički aspekt rodničkih odnosa. Treća decenija 20. veka predstavlja završetak prve faze feminističkih borbi, kada su žene SAD i Velike Britanije uspele da se, posle više od jednog veka, izbore za pravo glasa, pravo na obrazovanje i rad. Na osnovu toga, u radu ćemo istražiti na koji način mediji oblikuju društvenu realnost, kako svaki novinski žanr svojom specifičnošću doprinosi društvenom konstruisanju realnosti i koji su dometi medija, u ovom slučaju, novinskih tekstova.

Jevtović, Petrović i Aracki (2014) daju jasno definisanje novinarskih žanrova, od čega polazimo i ovde radi razgraničenja osnovnih žanrovskih pojmova i njihove kategorizacije. Što se tiče međuzavisnosti rodne reprezentacije i medijskog konstruisanja realnosti, na to ukazuje Gidens (2001), objašnjavajući da su porodica i mediji pokretna sila pomoću koje se ostvaruje rodna socijalizacija. Kada je reč o značaju diskursa i razumevanju poimanja realnosti putem skupa društveno organizovanih pravila, Svilar u knjizi „Medijska konstrukcija realnosti“, 2011. godine kaže da mediji učestvuju u oblikovanju konteksta svake informacije oslikavajući težnje moćnih elita, odnosno onih u čijim je rukama društvena moć, dok je Vujović (2016) ukazala na ideološku dimenziju medijskih tekstova radi očuvanja postojećeg poretka, bilo političkog, ekonomskog ili

društvenog. Takođe, u radu smo se poslužili neobjavljenim rukopisom „Borba za žensko pravog glasa na primeru časopisa „Leskovački glasnik“ 1927. i 1928. godine” Grgov, A. u kome su, primenom teorije žanrova, analizirani načini izveštavanja o temi ženskog prava glasa.

2. Definisanje pojmova

Najpre ćemo napraviti kratak osvrt na definiciju pojma „žanr” i podelu koja je prihvaćena u teoriji novinarstva u Srbiji, a osvrnuti konkretno na vest, izveštaj, komentar i feljton, odnosno žanrove zastupljene u časopisu „Leskovački glasnik” na temu ženskog prava glasa.

Prema teoriji medija, pojam „žanr” označava obrazac koji određuje formu sadržaja ili idealan tip, kategoriju na osnovu koje se stvaraju, organizuju, povezuju, prezentuju i razlikuju tekstovi. (Jevtović, i sar., 2014: 115). Prema Brajoviću, žanrovi se gotovo ne povinuju geneološkom metodološkom totalitarizmu jer postoji veći broj kriterijuma pomoću kojih se novinarsko ili književno izražavanje može klasifikovati (Брајовић 1995). Srpskoj novinarskoj školi i teoriji najbliža je tripartitna podela novinarskih žanrova, prema kojoj se oni dele na: faktografske (vest, izveštaj, intervju, konferencija za medije, saopštenje i izjava), beletrističke (reportaža, feljton, crtica, beleška i tekstovi humorističke prirode) i analitičke žanrove (komentar, članak, kritika, uključujući kolumnu i uvodnik kao varijante komentara, zatim osvrt, beleška, društvena hronika i karikatura). Pomenuta podela novinarskih žanrova napravljena je u zavisnosti od toga da li je u njima dominantni element fakat (činjenica), analiza (mišljenje, stav) ili opisivane događaja, doživljaja i osećaja (Jevtović, i sar., 2014: 117).

2.1. Vest i izveštaj

Vest je osnovni oblik novinarskog izražavanja, kratka forma i zahteva aktuelnost, konciznost, preciznost, jasnoću, ali i zanimljivost. Definisana je formulom 5 W+H: who (ko), what (šta), why (zašto), where (gde), when (kada), kojima se dodaje još jedno – how (kako). Osnovna podela vesti je na „tvrde” i „meke”. „Tvrda” vest je kratka, zasnovana na činjenicama i obično odgovara na četiri faktografska pitanja: ko, šta, gde i kad. Za pisanje „meke” vesti potrebno je uključiti i odgovore na pitanja kako i zašto (Jevtović, i sar., 2014).

Izveštaj je informativni novinarski žanr koji pokazuje kako se neki događaj dogodio, kako je tekao proces, o čemu su ljudi diskutovali i kakvi su zaključci doneti. Osnova svakog izveštaja je vest jer sadrži sve bitne podatke koji se nalaze i u vesti, ali je duži od nje (Животић 1998). Sastavni deo strukture je naslovni blok, koji se sastoji od: nadnaslova, naslova i podnaslova (Todorović 2001). Postoje tri vrste izveštaja: klasični ili obični izveštaj, čiji je zadatak isključivo da prenese informaciju; reporterski, u kome je bitan način izražavanja, čak i bitniji od količine iznetih činjenica; interpretativni ili komentatorski izveštaj, koje karakteriše analitičko promišljanje (Jevtović, i sar., 2014: 227).

2. 2. Komentar

Komentar je analitički žanr u kome novinar otvoreno iznosi svoj stav. Komentar dokazuje da novinarstvo nije profesija koja samo na informativnom nivou posreduje između događaja i publike, već doprinosi tome da se određeni fenomeni što bolje analiziraju i razjasne (Gruhonjić 2021: 95). Kompozicija komentara se sastoji iz ekspozicije, analize i poente, suda. Komentator ima za cilj da ukaže na uzroke nastanka određene pojave i predvidi posledice (Jevtović, i sar., 2014: 272).

2. 3. Feljton

Feljton nije čvrsto definisan novinarski žanr i nalazi se na granici između novinarstva i beletristike. U profesionalnoj novinarskoj terminologiji pod feljtonom se podrazumeva: tekst dnevnog lista pretežno književnog sadržaja, kasnije i prikaz dela više umetnosti i nauke, uvek u slobodnoj strukturi i prisnijem jeziku i stilu, manji članak ili esej uz neku aktuelnu temu, ali ne kao dnevni izveštaj već kao tekst koji proširuje znanja o pravoj prirodi događaja i pojava, Feljton je u štampi duži tekst u nastavcima, a njegove osnovne odlike su istraživanje, analiza, grupisanje informacija i formiranje širih celina (Jevtović, i sar., 2014: 337 – 338).

Ono što je zajedničko svim analitičkim žanrovima je da se u njima iznosi stav autora, u beletrističkim iskazuje autorova kreativnost i sposobnost da u recipijentu izazove određenu emociju, za razliku od faktografskih žanrova, čija je funkcija isključivo obaveštajna, uz neutralni stav autora.

3. Medijska konstrukcija realnosti

Gidens navodi da mediji poput novina mogu vršiti jak uticaj na naša shvaćanja i na kreiranje javnog mnjenja uopšte. Ne samo što utiču na stavove čitaoca na specifičan način, već i predstavljaju instrumente pristupa znanju od kojeg zavisi veliki broj društvenih aktivnosti (Gidens, 2001). Prema Vujović medijski tekstovi ideološki su obojeni na takav način da ne narušavaju pažljivo izgrađeno postojeće stanje, bilo političko ili ekonomsko (Vujović 2016: 90). Mediji učestvuju u oblikovanju konteksta svake informacije oslikavajući težnje moćnih elita, odnosno onih u čijim je rukama društvena moć. Pod „društvenom moći“ podrazumeva se sposobnost pojedinca ili grupa da utiče na mišljenje drugih ljudi, radi ostvarivanja sopstvenih interesa (Svilar, 2011: 109). Društvena moć opstaje stvaranjem određenog „diskursa“ ili skupa pravila na osnovu kojih se određeni poredak sačinjava. Svilar definiše diskurs kao referentni okvir na osnovu kojeg se tumači svet, daje tom svetu značenje, kao i svakom objektu u njemu. Ti objekti se, dalje, konstituišu skupom značenja koja su im dodeljena, koja ga određuju, formirajući diskurzivne skupine iskaza o njemu samom (Svilar, 2011). Tako i Gidens ukazuje na blisku vezu medija sa pojmom ideologije u društvu. Ideologija se odnosi na verovanja i ponašanje publike, čiji domet šire mediji, dosežući do masovne publike, zasnovani na „kvazi interakciji“, jer publika nije u stanju da direktno pruži odgovor na poruku (Gidens, 2001).

Porodica i mediji su pokretna sila pomoću koje se ostvaruje rodna socijalizacija i koja započinje čim se dete rodi. (Gidens 2001: 149 – 150). Uz ostale socijalizacijske elemente, mediji imaju značajnu ulogu u razvoju rodni uloga, ali i u nastanku i održanju rodni stereotipa (Penezić, Šunjić 2013). Rodne uloge nastaju kao rezultat socijalizacije koja obuhvata sve načine ne koje se pojedincu pomaže u postajanje članom jedne ili više društvenih grupa (Penezić & Šunjić 2013). Gidens definiše rodne odnose kao socijalno oblikovane interakcije između muškaraca i žena u društvu. Pojedini sociolozi smatraju da postoji rodni poredak u kojem je izražavanje muškosti i ženskosti organizovano kao hijerarhija koja podstiče dominaciju muškaraca nad ženama. (Gidens 2001: 149 – 150). Prema ferminističkim teoretičarima, rod je pojam koji ima psihološke i kulturne konotacije, a pojmovi muški i ženski rod mogu da budu sasvim nezavisni od biološkog pola (Đorđević 2009: 130). Međutim, radikalnim ferminističkim pristupom, Džudit Batler je pokušala da dokaže da nije samo rod, već i pol društvena konstrukcija. Batler razmatra odnos pola i roda kroz pojam

tela koje ona ne smatra nečim što je u prirodi dato, već se stvara u neprekidnom ponavljanju „performativnih“ zahteva diskursa. Performativnost je moć jezika da nešto učini: reč je o neprekidnom ponavljanju, te ono što je neprekidno ponavljano postane istina (Batler 2001).

Na korpusu koji analiziramo videćemo kakav je bio stav javnosti o ženskom političkom organizovanju, koji su bili argumenti u prilog ovakvoj aktivnosti, a koji protiv i koje forme novinskog izražavanja su korišćene u iznošenju informacija i stavova autora.

4. Istorijski kontekst

Leskovački kraj se nalazi na Moravsko-varždarskoj depresiji i predstavlja u privrednom i geografskom pogledu celinu. Nakon oslobođenja od Osmanske vlasti krajem osamdesetih godina 19. veka grad se razvijao po zapadnoevropskom principu, ne gubeći u potpunosti odlike bivše turske kasabe. Do početka Prvog svetskog rata Leskovac je, iz trgovačkog i zanatskog centra prerastao u centar tekstilne industrije od nacionalnog značaja u Kraljevini Srbiji, zbog čega će međuratnom periodu dobiti naziv „Mali Mančester“ (Dimitrijević 1983). Tekstilna industrija leskovačkog kraja zapošljavala je značajan broj radnika, a žene su činile gotovo trećinu radne snage. Radno vreme je bilo dugotrajno, sa smenama koje su trajale po deset sati, uključujući i noćne smene, dok su nadnice žena bile značajno niže od onih koje su dobijali muškarci (Dimitrijević 1983: 180–183). Ovi faktori su bili dovoljni razlozi za nezadovoljstvo i javno istupanje leskovačkih žena. Naime, industrijalizacija i ekonomska ekspanzija su u mnogim državama sveta podsticali klasne pobune, a takođe i pobune žena koje su se suočavale sa dvostrukim tere-
tom kao radnice i kao pripadnice niže plaćene radne snage. Tako su se još 1857. godine njujorške tekstilne radnice pobunile zbog loših radnih uslova i niskih nadnica, a dva meseca kasnije osnovale sindikat (Zophy, 1990). Pedeset godina kasnije, tačnije 1910. godine, 15000 radnica je marširalo Njujorkom tražeći bolje uslove rada i pravo glasa (Perković, 2008: 51). Ove pojave ukazuju na temporalnu i geografsku univerzalnost ženskog pitanja, koje je poprimalo drugačiju formu u zavisnosti od kulturnog i političkog konteksta.

Završetak Prvog svetskog rata 1918. godine ostavio je brojne posledice na polju društvene, političke, ekonomske i kulturne svesti čitavog sveta. Nakon rata žene Zapadne Evrope i Sjedinjenih Američkih Država su se znatno politički i društveno aktivirale u želji da se zakonski izjednače sa muškarcima, na šta

je svakako imala uticaja probuđena svest o sopstvenoj značajnoj ulozi tokom rata, kada su pored fizičkog bile izložene i ogromnom psihičkom pritisku radi očuvanja sopstvene časti (Тодић 2008/09: 145). Prva faza feminističkih borbi, koja je trajala do početka 20. veka, obeležena je borbom za politička i zakonska prava žena kao i borbom za obrazovanje. Rezultat ovih stremljenja, čiji je uticaj bio najjači u demokratskim društvima kao što su SAD, su rezolucije koje unapređuju jednakost žena i muškaraca u privatnom, religioznom, ekonomskom i političkom smislu. Glavni cilj je ostvaren 1920. godine kada su žene u SAD prvi put dobile potpuno pravo glasa (Вучетић 2012).

Položaj žena nakon Prvog svetskog rata je u Srbiji još uvek bio određen Srpskim građanskim zakonikom iz 1844. godine, kojim je žena bila potpuno potčinjena muškarcu, i koji je bio na snazi sve do 1941. godine (Вучетић 2007: 133). U novostvorenoj Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, žene nisu imale pravo glasa, niti sva politička prava. (Хаџи-Јованчић 2010: 112). Borba žena za pravo glasa u Kraljevini SHS/Jugoslaviji odvijala se u nekoliko faza, a aktivistkinje je od početka borbe zaokupljalo pitanje da li da ostanu stranački neutralne ili da osnuju svoju partiju. Osnivanjem Ženske stranke 1927. godine ušlo se u novu fazu borbe koja je označila napredak u pogledu omasovljenja samog pokreta (Stefanović 2020: 62), čega je dokaz upravo osnivanje Ženske stranke u Leskovcu iste godine. Ženska stranka u Leskovcu 1927. godine predstavljala je važan deo političke scene tog vremena. Tokom te godine, Mesni odbor ženske stranke je izabran za grad Leskovac, međutim, njegova aktivnost nije bila naročito primetna (Лесковачки гласник 21, 26. 5. 1928, 1). Ovo je period u kome su žene počele sve aktivnije da se uključuju u politički život, te je osnivanje stranaka poput Ženske stranke predstavljalo korak ka njihovom većem angažovanju u javnim poslovima i sve većoj političkoj osvešćenosti. Poput programa beogradske Ženske stranke, tako je i leskovačka težila ka iskorenjivanju društvenih navika koje su kočile žensku emancipaciju i, uopšte, bilo kakav društveni progres (<https://zenskimuzejns.org.rs/2020/11/28/zapisi-u-zenskom-pokretu-o-jugoslovenskom-feministickom-iskustvu-u-tri-slike/>). Međutim, Hadži-Jovančić ističe da, iako se nije mnogo žen učlanilo u nju, ovakav potez je samo podstakao još žešće negodovanje konzervativnih sugrađana, koji su tvrdili da je osnivanje stranke izvedeno u afektu, pod uticajem feminizma, poteklog sa zapada, i da se nikako ne može pripisati prirodnom putu emancipacije (Хаџи-Јованчић, 2010).

5. Metodologija

U radu je korišćena kvalitativna analiza sadržaja, a jedinica analize su novinski tekstovi nedeljnika „Leskovački glasnik” iz 1927. i 1928. godine koji se bave temom ženskog prava glasa. Razlog primene kvalitativne analize sadržaja je primarna posvećenost ove metode utvrđivanju motivacije i namera odašiljača poruke i pretpostavljenih efekata na primaoca na osnovu sadržaja, iz čega proizilazi da je ovakva analiza zainteresovanija za sadržaj kao izraz dubljih procesa, odnosno za sadržaj kao njihov indikator, nego za sadržaj sam po sebi (Manić, 2017: 48).

U 1927. godini od ukupno pedeset dva broja samo tri teksta se bave temom ženskog pitanja, a u analizu su uključena dva, jedan u nastavcima, koja se tiču isključivo ženske političke organizacije. Treći tekst nije uključen u analizu jer se ne bavi temom ženskog prava glasa. U godini 1928. četiri teksta, jedan u nastavcima, posvećena istom problemu i sva četiri uključena u analizu sadržaja.

Glasnik je izlazio nedeljno i sadržao četiri strane, izuzev tokom verskih praznika, kada bi se pojavljivali dodatni, vanredni izdanja. Prve strane su činili tekstovi, raznovrsnih tema iz oblasti privrede, društva, obrazovanja, umetnosti i politike na lokalnom i globalnom nivou. Ostatak novina su činile rubrike sa kratkim vestima, oglasima i reklamnim ilustracijama.

5.1. Kvalitativna analiza sadržaja

Sadržaj koji ćemo u radu analizirati pripada faktografskoj, beletrističkoj i analitičkoj formi novinskog izražavanja. Jedan tekst se po strukturi i kompoziciji može svrstati u feljton, dva teksta u komentar, jedan tekst u izveštaj, i poslednji u vest. U nastavku sledi tabelarni prikaz analiziranih tekstova.

Tabela 1. Prikaz analiziranih novinskih tekstova

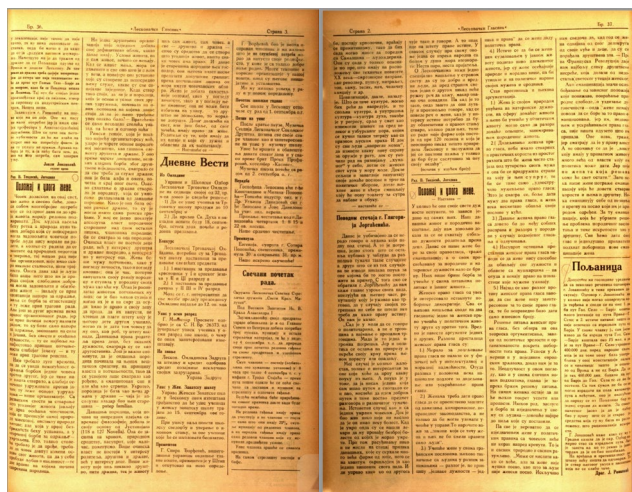
Naslov teksta	Datum i broj izdanja	Broj strane/strana na kojima se nalazi tekst	Autor teksta	Glavna tema teksta	Žanrovska grupa	Žanr teksta
Položaj i uloga žene	3. 9. 1927. godine, br. 36; 11. 9. 1927. godine, br. 37	str. 3; str. 2	Rad. V. Teodosić	Stav javnosti o ženskom pravu glasa	Beletristički žanr	Feljton

Žensko pravo glasa	17. 12. 1927. godine, br. 51	str. 2	D.	Kritika države zbog toga što ženama još uvek nije obezbeđeno pravo glasa	Analitički žanr	Komentar
Žena i politika	26. 5. 1928. godine, br. 21; 2. 6. 1928. godine, br. 22	str. 1; str. 2	Bez potpisa	Žensko političko organizovanje	Faktografski žanr	Izveštaj
Ženska stranka	16. 6. 1928. godine, br. 24	str. 1	Boj. Пауних	Neprosvećenost žena kao kočnica njihovom političkom organizovanju	Analitički žanr	Komentar
Ženska stranka u Leskovcu	5. 5. 1928. godine, br. 18	str. 2	Bez potpisa	Obaveštenje o osnivanju lokalnog odbora Ženske stranke	Faktografski žanr	Vest

Na osnovu tabele možemo primetiti da je u analiziranim novinskim tekstovima tema o ženskom pravu glasa problematizovana iz više uglova. Tabela pokazuje da su sve tri žanrovske grupe iz tripartitne podele bile zastupljene sa karakteristikama specifičnim za dati žanr. Jedan tekst smo svrstali u feljton, koji pripada grupi beletrističkih žanrova sa svim njegovim osobenostima: prikazuje aktuelnu temu, proširujući znanja o pravoj prirodi događaja i pojave i izlazi u nastavcima. Dva teksta su svrstana u analitički žanr, komentar, jer novinar otvoreno iznosi svoj stav, razjašnjava akutelni fenomen u strukturi koja se sastoji iz ekspozicije, analize i suda ili poente. Dva teksta pripadaju grupi faktografskih žanrova, i to vesti i izveštaju. U tekstu koji smo svrstali u vest autor u kratkoj formi iznosi jedan novi podatak, a tekst odlikuju aktuelnost, konciznost, preciznost, jasnoća, ali i zanimljivost koja se prepoznaje u nastavku vesti. Tekst koji smo svrstali u izveštaj takođe sadrži sve odlike ovog žanra: pokazuje kako se neki događaj dogodio, kako je tekao proces, o čemu su ljudi diskutovali i kakvi su zaključci doneti. Njegova struktura jednako ukazuje na pripadnost ovom žanru: hronološko izlaganje događaja i naslovni blok, koji se sastoji od: nadnaslova, naslova i podnaslova. Tekst je odvojen međunaslovima.

Tokom 1927. godine, Mesni odbor ženske stranke je izabran za grad Leskovac, međutim, njegova aktivnost nije bila posebno uočljiva (Leskovački glasnik

21, 26. 5. 1928, str. 1). Ova činjenica se može pripisati opstanku patrijarhalnih odnosa i želji većine javnosti da se zadrži postojeći društveni poredak. O tome svedoči tekst objavljen u „Leskovačkom glasniku“ u septembru 1927. godine, potpisan od strane autora po imenu „Rad. V. Teodosić Jagodina“. Naslov ovog teksta je „Položaj i uloga žene“ i zauzima polovinu stranice u novinama. Budući da je izlazio u nastavcima, može se zaključiti da tekst pripada beletrističkom novinarskom žanru, feljtonu. Autor na početku pruža kratak pregled društvene istorije i rodne podeljenosti (*Лесковачки гласник* 36, 3. 9. 1927, 3). U nastavku teksta, autor potkrepljuje svoje argumente istorijskim činjenicama kako bi ukazao na društvene promene koje su dovele do neophodnosti da se žene samostalno organizuju i politički angažuju. Autor izražava stav većine javnosti koja podržava očuvanje patrijarhalnog poretka, verujući da žene treba da budu ograničene na kućne poslove. Značajan deo teksta posvećen je stavovima javnosti o ženskom pravu glasa. Autor navodi argumente pristalica i protivnika ovog problema, a u zaključku izražava svoj skepticizam u vezi sa političkim angažovanjem žena, što se može videti u „Leskovačkom glasniku“ od 11. septembra 1927. godine, str. 2.

Sl. 1: *Лесковачки гласник* 36, 3. 9. 1927, 3.

Sl. 2: *Лесковачки гласник* 37, 11. 9. 1927, 2.

Poslednji tekst o ženskom političkom angažovanju u 1927. godini objavljen je u decembru pod nazivom „Žensko pravo glasa“, potpisan od strane autora čiji

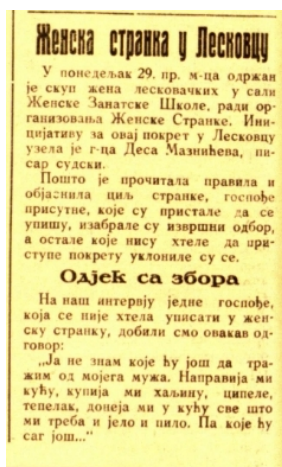
je potpis „D.“. Ovaj tekst, koji je svrstan u komentar, analitički žanr, zauzima više od polovine prve strane lista. U uvodu, autor kritikuje vlast i državu zbog nedostatka zakonskog projekta o davanju prava glasa ženama. U središnjem delu teksta, autor argumentima opovrgava osnovne predrasude javnosti o intelektualnoj inferiornosti žena u poređenju sa muškarcima. Završetak teksta je efektan, sa rečima: „Kada to pravo budu dobile, primiće i svoj deo odgovornosti za sve što se u zemlji radi a to znači mnogo. Uvereni smo da će žene svoj deo odgovornosti dostojno i sa čašću nositi.“ (Лесковачки гласник 51, 17. 12. 1927, str. 1). Autor izražava stav da je država centralistička i da novi Vidovdanski ustav predstavlja osetan nazadak, time se pozicionirajući na stranu leveice. Ovaj progresivni stav autora o ženskoj emancipaciji postaje jasniji kroz njegovo opredeljenje za levičarske ideje (Гров, 2024).

Sl. 3: Leskovачки гласник 51, 17. 12. 1927, 1.

Godine 1928. u Leskovcu je osnovan lokalni odbor Ženske stranke, a tekst je objavljen u „Leskovачком glasniku“, zauzimajući tek dva pasusa na desnoj strani sredine lista. Po svojim odlikama, tekst je svrstan u vest, s obzirom na jasnoću, aktuelnost teme i konciznost. Tekst, usto, pruža odgovore na četiri pitanja, koja karakterišu ovu formu novinarskog izražavanja: ko – Ženska stranka; šta – osnovana; gde – u Leskovcu; kada – 29. aprila, 1928. godine (Sl. 4).

U nastavku vesti stoji naslov „Odjek sa zбора“: „Na naš intervju jedne gospođe, koja se nije htela upisati u žensku stranku, dobili smo ovakav odgovor: „Ja ne znam koje ću još da tražim od mogega muža. Napravi mi kuću, kupi mi haljinu, cipele, tepelak, doneja mi u kuću sve što mi treba i jelo i pilo. Pa koje ću sag još...“ (Leskovачки гласник 18, 5. 5. 1928, 2). U prvom delu autor korektno obaveštava javnost kratkom veću o aktuelnom događaju, a dodatkom vesti autor upućuje jasnu poruku javnosti o besmislenosti ženskog političkog angažovanja, samim odabirom izjave. Osim toga, izjavu nije moguće proveriti jer autor ne stavlja podatke o intervjuisanoj ženi. Prema Todorovićevoj, novinar, intervjuišući „običnog građanina“ mora imati sve njegove lične podatke jer, u suprotnom, njegova izjava nema autentičnost (Todorović 2001: 82 – 83). Navodni intervju umanjio je značaj samom događaju i ukazao na, još uvek prisutan, stav javnosti o ženama kao inferiornijem polu.

Sl. 4: Leskovачки гласник 18, 5. 5. 1928, 2.

U maju 1928. godine objavljen je tekst koji izveštava o zboru Ženske stranke, i izlazio je u nastavcima. Izveštaj se sastoji iz naslova koji glasi „Žena i politika“ (sl. 5), podnaslova „Sa Zбора Ženske Stranke održanog 20. ovog m-ca u Leskovcu“ i međunaslova: „Govor g-đe Dare Đ. Kržalić“, „Govor g-ce Dr Kaje Marković“ i „Govor g-đe Dr Nešković“ (Leskovачки гласник 21, 26. 5. 1928, 1). Teoretičari izveštaj definišu kao informativni novinarski žanr koji pokazuje kako se neki događaj dogodio, kako je tekao proces, ko su bili učesnici i dr. Na

osnovu toga možemo reći da pomenuti tekst ima sve odlike izveštaja: donosi aktuelnu informaciju, doslovno prenosi događaj, o čemu nam svedoči i sam naslovni blok, ali i otkriva detalje sa događaja, uz pominjanje imena učesnika i prenoseći u celosti govore glavnih članica Ženske stranke. Osnova ovog izveštaja je vest o održanom zboru Ženske stranke, ali je tekst duži od vesti jer sadrži i dodatne podatke sa samog događaja. Da ovaj izveštaj pripada reporterskoj formi izveštavanja ukazuje narativni komentar autora o „pakosnom, ironičnom i punom prezrenja pogledu” upućenom muškarcima na zboru jedne od članica „Ženske stranke”. (*Лесковачки гласник* 22, 2. 6. 1928, 2). Tekst je nepotpisan, što znači da autorstvo pripada uredništvu. Takvi tekstovi predstavljaju zvaničan stav ili mišljenje redakcije novina kao celine, a ne pojedinačnog novinara. Primenjen je tipičan postupak pisanja sa konciznim pominjanjem najvažnijih činjenica u „glavi”, a potom sa razvijanjem teme u razradi.

Navedeni izveštaj je dokaz značaja i aktuelnosti teme ženske emancipacije. Kako navodi Višnjić „medijska slika žene je proizvod društvene norme, ideja o tome šta žena jeste i šta može biti i od žena se očekuje prihvatanje i ponašanje u skladu sa tom predstavom” (Višnjić, 2016: 172). Takođe, izveštaj je svedočanstvo živopisnosti ovog novinskog žanra, u kome autor prikazuje događaje, uz unosenje zanimljivih detalja i narativno slikanje atmosfere, a na recipijentu je da, na osnovu izloženih podataka, sam donese zaključak.

Sl. 5: *Лесковачки гласник* 21, 26. 5. 1928, 1.

Sl. 6: *Лесковачки гласник* 22, 2. 6. 1928, 2.

Nakon mesec dana od pomenutog izveštaja, u „Leskovačkom glasniku“ je izašao tekst, koji bi se takođe mogao svrstati u komentar, pod nazivom „Ženska stranka“ (sl. 7), i podnaslovom „Povodom osnivanja iste u Leskovcu“, u potpisu „Voj. Paunić“. Društvena angažovanost ovog komentara ogleda se u odeljku u kome autor ukazuje na potrebu prosvetćivanja žena, naročito onih na selu (Лесковачки гласник 24, 16. 6. 1928, 1). Naime, autor donosi kompromisno rešenje između konzervativnog i progresivnog stava javnosti, ukazujući na gorući problem tadašnjeg društva, a to je neprosvećenost žena. Po njemu, potrebno je da se ženska populacija, na prvom mestu obrazuje, a potom politički angažuje kako bi parirala muškarcima (Гргов, 2024). Karakteristike ovog komentara su: aktuelnost, argumentovanost, iznošenje činjeničnog stanja u svetu i na lokalnom nivou, analitički stav autora, pripovedanje bez literarizacije i društvena angažovanost, kao i ukazivanje na uzroke i posledice pojave koju obrađuje.

Sl. 7: Лесковачки гласник 24, 16. 6. 1928, 1.

6. Zaključak

Na primeru tekstova koji su se bavili temom ženskog prava glasa u nedeljniku „Leskovački glasnik“, koji je izlazio u Leskovcu u periodu između dva svetska rata, imali smo prilike da se upoznamo sa stavom društva međuratnog Leskovca

i zvanične državne politike o ženskom političkom angažovanju i uvidimo na koji način mediji održavaju i konstruišu društveni poredak, praveći klasifikacije na raznim osnovama. Nakon analize sadržaja došli smo do zaključka da su sva tri žanra iz tripartitne podele novinarskih žanrova bila zastupljena kada je reč o temi ženskog prava glasa u nedeljniku „Leskovački glasnik“ 1927. i 1928. godine, a da je komentar, analitički žanr, onaj koji prednjači nad ostalima. Prisutnost ženskog pitanja u raznim formama novinarskog izražavanja pokazuje da su teme vezane za žene bile integrisane u sve aspekte medijskog izveštavanja, sugerišući da je žensko pitanje bilo relevantno za širok spektar tema. Posebnim strukturno – kompozicijskim elementim svaki novinski tekst, bez obzira na pripadnost žanru, služio je u cilju očuvanja postojećeg društvenog poretka, stavovi autora bili su ogledalo viđenja vladajuće elite koja oblikuje javno mnjenje, a svaka kritika upućena ovakvom poimanju stvarnosti praćena je i kritikom samog državnog aparata. Analitički žanr, u ovom slučaju komentar, još intenzivnije je mogao uticati na javnost žustrinom i intelektualnim stilom autora, uz iznošenje konkretnih istorijskih činjenica, ukazivanjem na uzroke i posledice učešća žena u politici i dobijanja prava glasa, dok je feljton, kao žanr koji se koleba između književnosti i novinarstva, izlazeći u nastavcima, dao širu sliku ženskog pitanja, presekom šarolike mreže društvenih odnosa i razložnošću. Navođenjem primera iz istorije i konkretnih problema sa kojima se susretalo tadašnje društvo, i feljton je svojom specifičnošću doprinosa očuvanju postojećeg stanja.

Prema rečima Raševića, za savremenog čoveka i savremeno društvo, društvo znanja, medijska pismenost je neophodna. Medijska pismenost je kompleksna i najčešće se definiše kao sposobnost da se pristupi, analizira, evalira i proizvede poruka u različitim komunikacionim formama (Rašević 2014: 144). Povratak konzervativizma danas u mnogim kulturama iziskuje potrebu za istraživanjem korena rodne dihotomije i proučavanjem socijalne stvarnosti različitih istorijskih perioda i kulturnih celina koje se putem medija predstavljaju široj javnosti. Mediji učestvuju u oblikovanju konteksta svake informacije oslikavajući težnje moćnih elita, odnosno onih u čijim je rukama društvena moć, budući da iza svakog medijskog sadržaja stoji zvanična ideologija, koja putem javnog glasila i opstaje. Zvanična ideologija se održava kreiranjem određenog „diskursa“ ili okvira na osnovu kojeg se tumači svet i daje tom svetu značenje. Novine zbog svoje dostupnosti predstavljaju sredstva pristupa znanju od kojeg zavisi veliki broj društvenih aktivnosti, stoga mogu vršiti značajan uticaj na naša shvatanja

i suptilno uticati na kreiranje javnog mnjenja. Razlikovanje oblika novinarskog izražavanja omogućava nam bolju percepciju instrumenata kojima se mediji služe prilikom oblikovanja medijskog sadržaja. Proučavanje novinarskih žanrova različitih istorijskih perioda može biti putokaz u razumevanju društveno-političke realnosti određenog doba, pa tako i pojednostaviti razumevanje aktuelnih društveno-političkih tokova predstavljenih posredstvom savremenih medijskih alata.

Izvori

Лесковачки гласник (1921–1941)

https://digitalna.nb.rs/view/URN:NBS:SD_935B578E9D47323FCB3673CB189830B2?virtuelne=NBS/Periodika/drustvo (Pristupljeno novembar – decembar 2023)

Лесковачки гласник 36 1927.

Лесковачки гласник 37 1927.

Лесковачки гласник 51 1927.

Лесковачки гласник 18 1928.

Лесковачки гласник 21 1928.

Лесковачки гласник 22 1928.

Лесковачки гласник 24 1928.

Literatura

Batler, Dž. (2001). *Tela koja nešto znače: o diskurzivnim granicama pola*, prev. Slavica Miletić, Beograd: Samizdat B92.

Бјелица, М. & Јевтовић, З. (2006). *Историја новинарства*. Београд: Мегатренд универзитет примењених наука.

Брајовић, Т. (1995). *Поетика жанра*, Београд: Народна књига.

Vujović, M. (2016). *Komparativna analiza reklamne fotografije i reprezentacije roda u socijalističkoj i tranzicijskoj Srbiji*, (doktorska disertacija), Beograd: Univerzitet umetnosti u Beogradu.

Višnjić, J. (2016). *Rodna analiza teksta u online štampanim medijima u Srbiji* (doktorska disertacija). Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu. Asocijacija centara za interdisciplinarne i multidisciplinarne studije i istraživanja – ACIMSI centar za rodne studije.

- Вучетић, Р. (2007). *Жена у граду, Приватни живот код Срба у 20. веку*, Београд: Клио.
- Gidens, E. (2001). *Sociologija*, Cambridge: Polity Press.
- Гргов, А. (2024). „Борба за женско право гласа на примеру часописа „Лесковачки гласник“ 1927. и 1928. године“ (необјављени рукопис).
- Јевтовић, З., Петровић, Р., Арацки, З. (2014). *Жанрови у савременом новинарству*, Београд: Јасен.
- Gruhonjić, D. (2021). *Hibridni novinarski žanrovi*, Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet Novi Sad.
- Ђорђевић, Ј. (2009). *Postkultura, uvod u studije kulture*, Beograd, Clio.
- Животић, Р. (1998). *Новинарски жанрови*, Београд: Институт за новинарство.
- Ženski muzej, „Zapisi u „Ženskom pokretu“ o jugoslovenskom feminističkom iskustvu u tri slike“, u: Ženski muzej, 28. novembra 2020, <https://zenskimuzejns.org.rs/2020/11/28/zapisi-u-zenskom-pokretu-o-jugoslovenskom-feministicom-iskustvu-u-tri-slike/>
- Zophy, A. H. (1990). *Handbook of American Women's History*. New York: Garland.
- Manić, Ž. (2017). *Analiza sadržaja u sociologiji*. Beograd: Čigoja štampa.
- Penezić, Z. & Šunjić. M. (2013). „Mediji, ženska rodna uloga i rodni stereotipi“, *Kultura komuniciranja* 2, Zadar: Odsek za psihologiju Sveučilista, 77–92. Preuzeto sa <https://ff.sum.ba/sites/default/files/casopisi/Kultura%20Komuniciranja%20br%202.pdf> Pristupljeno 4. 1. 2024.
- Perković, M. (2008). „Još jedan osmi mart“ u: Neko je rekao feminizam? Kako je feminizam uticao na žeme XXI veka, Adriana Zaharijević (ur.). Beograd: Heinrich Böll Stiftung, Regionalna kancelarija za Jugoistočnu Evropu, 50–56.
- Rašević, D. (2014). Medijska kultura i medijska pismenost, *Udruženje sociologa*, Banja Luka ISBN 978-99955-720-7-5, 144.
- Svilar, P. (2011). *Medijska konstrukcija Balkana*, Novi Sad: Mediterran Publishing.
- Стојковић, Ж., Стојичић, С., Ракић, Х. (1992). *Историја Лесковца*, Београд: Институт за савремену историју.
- Тодић, М. (2008/09). Нова жена или робиница луксуза: насловне стране женских часописа у Србији (1920–1940), *Зборник Музеја примењене уметности*, Београд: Музеј примењене уметности, 145–163. Preuzeto sa https://mpu.rs/zbornik/pdf/zbornik_4/14.pdf Pristupljeno 4. 1. 2024.

- Stefanović, S. (2020). Radnički vs. Građanski ženski pokret u Srbiji i Jugoslaviji 1910 – 1940, *Arhiv*, Beograd: Arhiv Jugoslavije, 55 – 71. Preuzeto sa <https://www.antropologija.com/index.php/an/article/view/31/27> Pristupljeno 4. 1. 2024.
- Todorović, N. (2002). *Novinarstvo – interpretativno i istraživačko*, Beograd: Čigoja štampa.
- Хаџи-Јованчић, П. (2010). *Европеизација српског Манчестера 1918–1941*, Београд: Одељење за друштвену историју.

Aleksandra Grgov
National Museum Leskovac, Serbia

JOURNALISTIC GENRES IN THE MAGAZINE „LESKOVAČKI GLASNIK“ IN 1927 AND 1928 ON THE SUBJECT OF WOMEN’S RIGHT TO VOTE

Summary: *The subject of our research are newspaper articles in the magazine „Leskovački glasnik“ in 1927 and 1928 that deal with the issue of women’s right to vote. The research starts from the following research questions: „Which journalistic genres were represented in the weekly between the wars of the 20th century when writing about women’s political organization?” and „How specific structural-compositional elements of certain media content can serve the purpose of preserving the existing social order?” Qualitative content analysis was used in the paper, and the unit of analysis is the newspaper texts of the magazine „Leskovački glasnik” from 1927 and 1928. Newspapers, due to their practicality and availability, are means of access to knowledge on which a large number of social activities depend, therefore they can subtly influence the creation of public opinion and our perception of reality. Along with other socialization elements, the media play a significant role in the development of gender roles, but also in the creation and maintenance of gender stereotypes. Knowing the complexity of newspaper expression of different historical periods can help us in understanding the current socio-political reality presented through the prism of the media and be an incentive to fight against gender dichotomy, by researching its roots through the diversity of media expression.*

Keywords: *newspaper text, genre, Leskovački glasnik, social order, women’s suffrage, women’s party*